

de Zelfzwichter

Nummer 2025-03

2025: Jaar van de molenbiotoop
pagina 4 →

De molen ademt!
pagina 7 →

Smeren moet je (blijkbaar) leren
pagina 10 →

Erfgoed
Groningen

Inhoud

- 3 Voorwoord →
- 4 2025: Jaar van de molenbiotoop →
- 7 De molen ademt! →
- 10 Smeren moet je (blijkbaar) leren →
- 13 Sietse smeert 'm! →
- 15 Een nieuw begin voor weidemolen Lutje Meuln te Den Ham →
- 18 Ander molennieuws →
- 21 Molenonderhoud
- 27 Uit de Groninger molenwereld →
 - Afdeling Groningen van het Gilde van Molenaars
- 28 Uit het Groninger Molenarchief →

Het Groninger Molenarchief is gevestigd bij Erfgoed in Groningen Raadhuisstraat 3, 9988 RE Usquert 0595 - 74 93 30
Op de website www.groningermolens.nl vindt u een overzicht van bestaande en verdwenen molens, met een algemeen verhaal per molen, afbeeldingen en archiefstukken.

Zelfzwichter

Een wieksysteem met kleppen die automatisch openen en sluiten afhankelijk van de wisselende windkracht. Eén van de verbeteringen ten opzichte van de oudhollandse zeilwieken.

COLOFON

De Zelfzwichter

Jaargang 29, nummer 3

December 2025

ISSN 1877-7732

Losse nummers: 4 euro plus porto

De Zelfzwichter verschijnt in 2025 in de maanden maart, augustus en december.

Donateurs van de Stichting Het Groninger Molenhuis ontvangen het blad automatisch.

DONATIES

Minimaal 20 euro per jaar

Erfgoed in Groningen

Raadhuisstraat 3, 9988 RE Usquert

0595 - 74 93 30

www.erfgoedpartners.nl

Rekeningnummer:

NL32 TRIO 0784 8534 28

REDACTIE

Herman Bröring, Paul Casteleijn,
Johan van Dijk, Ids van der Honing,
Bert Steenhuizen, Margreet Versteeg
eindredacteur Thea Pol
thea@erfgoedingroningen.nl

Aan dit nummer werkten mee:

Willy Baas, Sander Boom, Albert Buursma, Rob Hoving, Frank Houwaard, Mireille de Jong, Derwin Schorren, Sjoerd van Soelen, Anne Wieringa

De redactie behoudt zich het recht voor ingezonden artikelen in te korten en/of aan te passen. Overname van artikelen is eerst na overleg met de uitgever toegestaan.

Vormgevingsconcept Gerard de Vries

Opmaak Bert Holtkamp

Drukwerk Scholma Print & Media

Sluitingsdatum 13 februari 2026

kopij 2026/1

Voorwoord

Koren- en pelmolen Germania in Thesinge vierde in 2025 zijn 200-jarig bestaan
Beeld: Jelte Oosterhuis

In 2025 was er op initiatief van De Hollandsche Molen veel aandacht voor de molenbiotoop. Dat goede windvang voor een molen van levensbelang is, hoeft op deze plek geen betoog. Maar het blijft noodzakelijk om daar steeds weer aandacht voor te vragen. Zeker

bij mensen die er als eigenaar mee te maken krijgen. Daarom aan de molengemeenschap de taak om als goede ambassadeurs het belang daarvan te benadrukken.

In deze Zelfzwichter opnieuw aandacht voor de molenbiotoop. Deze keer een interview

met Agnes de Boer. De meeste molenaars en moleneigenaren kennen haar wel. Zij is immers adviseur Omgevingswet & molenbiotoop voor De Hollandsche Molen. Daarom kwam zij namens de Vereniging in actie met betrekking tot de bedreigde molenbiotoop van molen Adam in Delfzijl.

Erfgoed in Groningen nodigde historicus Derwin Schorren uit als spreker tijdens Groninger Wind op 9 oktober in Heiligerlee. Derwin maakt zich zorgen over de rust en ruimte van Groningen, één van de kernkwaliteiten van de provincie betoogt hij, die aangetast dreigt te worden door hoogbouw en techbedrijven. Beschermen wij wel voldoende ons unieke landschap en welke rol spelen molens en molenaars daarin? Ook aandacht voor de noodzaak van smeren. Wij laten twee molenaars daarover aan het woord, die beide het belang daarvan onderstrepen.

Natuurlijk ook in deze laatste Zelfzwichter van 2025 de vertrouwde rubrieken Ander Molennieuws, Molenonderhoud, Uit het Groninger Molenarchief en Uit de Groninger Molenwereld.

Namens de redactie wens ik u veel leesplezier. Reageren? Dat kan. Stuur een mail naar info@erfgoed Groningen.nl

Met vriendelijke groet,
Thea Pol,
eindredacteur

2025: Jaar van de molenbiotoop

Interview met Agnes de Boer

Tekst: Albert Buursma

Beeld: De Hollandsche Molen

Nu 2025, dat door De Hollandsche Molen is uitgeroepen tot Jaar van de Molenbiotoop, bijna is verstreken, is dat aanleiding voor een terugblik. Dat gebeurt met Agnes de Boer, sinds drie jaar adviseur Omgevingswet en Molenbiotoop bij vereniging De Hollandsche Molen.

Terugblik op 2025

Terugkijkend constateert Agnes: 'We hebben een hele hoop gedaan, maar terugblikkend op wat we concreet hebben bereikt is dat anders. De problematiek is met de huidige opgaven voor woningbouw en natuurbeheer en -behoud alleen maar groter geworden. We koesteren niet de illusie dat in één jaar alles is veranderd, maar we hebben de boel wel flink opgeschud. De molenwereld is weer up-to-date en de overheid is zich meer bewust. Er is een hoop gedaan en nog een hoop nodig.' Als een mooi voorbeeld van wat er bereikt is, noemt Agnes het Zuid-Hollandse dorp Schipluiden. Aan de overzijde van molen De Korpershoek aan het water is een woonwijk verzezen, waarbij rekening is gehouden met de molenbiotoop. Het meest nabij staat een speelplaats zonder hoge bomen, dan volgt laagbouw die geleidelijk oploopt. 'Bovendien is voor de keuze van de straatnamen gekeken naar molentermen, zoals Windrecht.'

Stimulans

Agnes vertelt dat de aandacht voor de molenbiotoop gestimuleerd moet worden van bovenaf en onderop. Enerzijds gaat het om politiek en stedenbouwkundige plannen. Molens behoren net als bijvoorbeeld kastelen en forten tot ons cultureel erfgoed. Het is belangrijk om de waarden daarvan te benoemen en daarvoor regels vast te stellen. Anderzijds is er actie nodig van onderaf. Gemeenten moeten werken aan een omgevingsplan dat de omgeving, zoals een molenbiotoop, zou moeten beschermen. Daarbij kunnen molenaars en moleneigenaren een belangrijke rol spelen: zij kunnen wethouders, ambtenaren en raadsleden uitnodigen om zich van het belang van de molen en de problematiek op de hoogte te stellen. Wat 2025 betreft constateert Agnes: 'Het was wat de molenbiotoop aangaat heel wisselend. Soms werden bomen gekapt rond molens, maar vooral bouwplannen en groei van bomen in parken en langs de openbare weg zijn een bedreiging. Je moet er vroeg bij zijn, want op een gegeven moment zijn plannen moeilijk nog te veranderen. Groen is lastig, vooral als het om kappen gaat

en bij bestemmingsplannen moet groen specifiek worden benoemd in de biotoopregels, want meestal wordt een vergunning alleen afgegeven voor gebouwen.'

Activiteiten

De Hollandsche Molen heeft dit jaar verschillende activiteiten rond de molenbiotoop georganiseerd. Zo is de website vernieuwd met bijvoorbeeld 'molenbiotoopdossiers' als leidraad voor vier groepen: bestuurders en politici, ambtenaren, molenaars en eigenaren, en plannenmakers en adviseurs.

Er is ook hard gewerkt om de molenbiotoop actief onder de aandacht te brengen. Zo zijn er twee *webinars* georganiseerd en een symposium samen met de Bond Heemshut, de Nederlandse Kastelenstichting en de stichting Menno van Coehoorn (verdedigingswerken, forten). Bij het eerste *webinar* ging het om lobbyen bij de overheid. Bij het tweede *webinar* (4 november) spraken Thomaz van Os en Bart Vermeulen over de molenbiotoop in respectievelijk Gelderland en Zuid-Holland (Rijnland). Ze gaven praktijkvoorbeelden en tips. Het was digitaal en iedereen kon meedoen.

Formule voor molenbiotoop

Om een molen nu en in toekomst goed te laten draaien en malen, moet de molenbiotoop (windvang en zicht op de molen) worden beschermd. Dat kan met het opnemen van een molenbiotoopformule in het gemeentelijk omgevingsplan. Agnes constateert een wildgroei bij het gebruik van die formule. Er zijn twee gangbare formules voor de berekening. De Hollandsche Molen gaat uit van de askophoogte van de molen en de ruwheid van het terrein. De andere formule werkt op basis van de afstandsmaat van 1 op 100: op 100 meter van de molen mogen 'obstakels' maximaal 1 meter hoog zijn. In de stad rekent men met 1 op 30. Beide zijn redelijk betrouwbaar, maar veel gemeenten hanteren formules die een mix zijn, of nog weer anders.

Om te onderbouwen dat een onderzoek naar de effecten van een gebouw op de windvang van de

molen goed is, is een eenvoudige tip het bijhouden van een logboek: per dag bijhouden waar de wind vandaan komt en hoe lang er is gedraaid. Dan kan bijvoorbeeld blijken dat niet alleen met westenwind, maar ook veel met oostenwind is gedraaid en ook die kant beschermd moet worden.

De casus Delfzijl

Een voorbeeld van waar het mis gaat door geplande nieuwbouw is bij molen Adam in Delfzijl. De gemeente beschouwt de molen als een 'museum' (herbergt een galerie), terwijl molens werkende bouwwerken zijn, waarbij bij nieuwbouw rekening met de windvang moet worden gehouden. Er komt een 'Huis van Cultuur en Bestuur' van de Gemeente Eemsdelta, met een gemeentehuis, theater en bibliotheek. Al bij het schetsontwerp is geen enkele poging gedaan de molen(biotoop) te beschermen. Er is een hoge wand gepland aan een hele zijde van de molen, en door windweer-

kaatsing kan ook schade ontstaan. Het ontwerp had anders gekund, met een veel lagere 'toneeltoeren' en een compacter ontwerp: er is nu veel loze ruimte in het plan.

Naar de toekomst

Terugblikkend constateert Agnes: 'Het molenveld kan niet achterover leunen. De molenbiotoop blijft een aandachtspunt voor molenorganisaties, molenaars en eigenaren. Veel gemeenten en provincies hebben onvoldoende of onjuiste beschermende regels voor molens in plannen en verordeningen om op terug te vallen.

Een voordeel ten opzichte van 1995, het vorige Jaar van de Molenbiotoop, is dat we nu de Omgevingswet hebben. De wet verplicht gemeenten regels op te nemen ter bescherming van de omgeving van erfgoed, specifiek de molenbiotoop. Anderzijds nemen de bedreigingen toe. Bij de gemeentelijke opgave voor woningbouw is dat lastig vanwege verschillende belangen. Ook is er onwetendheid. Kortom: alle reden om bij de overheid aandacht te blijven vragen voor de molenbiotoop. De Hollandsche Molen heeft een pamflet gestuurd naar alle gemeenten, provincies en waterschappen. Verschillende provincies gaan nu aan de slag met de molenbiotoop en inventarisaties. Ook in Groningen vindt overleg plaats op ambtelijk niveau waarbij niet alleen De Hollandsche Molen maar ook Erfgoed in Groningen betrokken is. 'We reageren nu samen op de provinciale Omgevingsvisie, zodat de basis op orde is.'

Agnes besluit met: 'Molens zijn draaiend erfgoed en daarbij is de omgeving van essentieel belang voor het goed functioneren.'

NASCHRIFT REDACTIE

De redactie heeft mevrouw A. Usmany-Dallinga, wethouder van de gemeente Eemsdelta, gevraagd voor een interview om de visie van de gemeente rond molen Adam en het te realiseren Huis van Cultuur en Bestuur te verwoorden. Via een woordvoerder liet zij echter weten geen behoefte te hebben aan een interview mee te werken.

De molen ademt!

Tekst: Derwin Schorren

Beeld: Jelte Oosterhuis

Standerdmolen Ter Haar

Op 9 oktober 2025 hield historicus en onafhankelijk raadgever voor Erfgoed in Groningen, Derwin Schorren, tijdens de derde editie van Groninger Wind in Heiligerlee een lezing over de waarde van de molen in de omgeving.

Het evenement Groninger Wind, een initiatief van Erfgoed in Groningen, Molenwerkgroep Oost-Groningen en het Gilde van Molenaars afdeling Gro-

ningen, heeft als doel de betekenis van de molens in onze regio te belichten en mogelijkheden voor de toekomst te verkennen. Groninger Wind wordt georganiseerd voor iedereen met een passie voor (Groninger) molens, zoals moleneigenaren, molenaars en molengidsen, erfgoed- en landschapsbehartigers, molenmakers, adviseurs en andere geïnteresseerden.

Een van de redenen om Derwin uit te nodigen is dat hij voor Erfgoed in Groningen de conferentie Rust in Ruimte organiseerde, die plaats had op 13 november in Op Maarhuizen (bij Winsum). De tekst van de lezing die hij gaf tijdens Groninger Wind nemen wij op in deze Zelfzwichter.

Het is een eer om hier vandaag te mogen spreken, te midden van mensen die de wieken in beweging houden – letterlijk én figuurlijk. Want een molen is nooit zomaar hout, steen of techniek. Het is een levend symbool van ons landschap, ons erfgoed en ons vakmanschap.

Droom en werkelijkheid

We kennen allemaal het beeld van Don Quichot – die strijdt tegen windmolens. De Spaanse schrijver Miguel de Cervantes (1547-1616) maakte daarmee de botsing zichtbaar tussen droom en werkelijkheid.

Vandaag, 9 oktober... de dag dat Cervantes werd gedoopt... 478 jaar geleden.

Don Quichot vocht tegen reuzen die er niet waren. Het werd een symbool voor de vergeefse strijd. Maar laten we eerlijk zijn: soms lijken molenaars óók een beetje op Don Quichot. Want wie kiest er in deze moderne tijd nu nog voor dit ambacht? Wie gaat de wieken lezen, de wind voelen, en zich toewijden aan een vak dat vaak zó stil en naar binnen gericht is? En toch: precies daarin schuilt jullie kracht.

Cervantes schreef ooit: 'Een dwaas weet méér in zijn eigen huis dan een wijze in dat van een ander.'

Wat betekent dat voor ons? Het betekent dat jullie, molenaars, de ware deskundigen zijn in dit huis van hout, steen en wind. Geen professor, geen boek, geen theoreticus kan beter uitleggen hoe een molen ademt dan jullie zelf. Jullie ervaringskennis is uniek. Zonder jullie handen, ogen en oren zouden molens slechts monumenten van stilstand zijn.

Maar er is meer. Cervantes schreef óók: 'Wie niet van het avontuur weet te genieten als het komt, moet niet klagen als het hem verlaat.'

En het avontuur, dát is precies wat een molen is. Het is avontuur in de omgang met natuurkrachten, avontuur in de strijd tegen slijtage, avontuur in het behouden van een traditie die eeuwenoud is. Maar dat avontuur wordt pas écht waardevol, als we het ook delen met de mensen om ons heen.

En dáár ligt jullie uitdaging!

Molenaars zijn meesters in concentratie, in techniek, in vakkennis. Dat maakt dat jullie werk soms naar binnen gekeerd is. Tegelijkertijd zijn molens publieke iconen, zichtbaar in het landschap, die een aantrekkingskracht hebben voor bezoekers van over de hele wereld.

Rust en ruimte

De molen vraagt dus óók om een naar buiten gekeerde blik: om gastvrijheid, om verhalen vertellen, om oud en jong mee te nemen in de magie van draaiende wieken. Want wat is een molen zonder verwondering? Wat is vakmanschap zonder publiek dat het kan waarderen?

Wat is stilte waard, als niemand hoort hoe rijk ze klinkt?

De molen staat nooit op zichzelf. Hij staat ingebed in het landschap – hier, in het open en weidse Groningen, waar rust en ruimte kernkwaliteiten zijn. Rust en ruimte: voor de één vanzelfsprekend, voor de ander een levensbron. Schrijvers, kunstenaars, filosofen – allemaal hebben ze hun inspiratie gevonden in dit landschap, waar de molen deel van uitmaakt. Het is niet alleen een technisch monument, maar ook een poort naar stilte, naar overzicht, naar identiteit.

Maar laten we eerlijk zijn: rust en ruimte zijn niet vanzelfsprekend meer. Ze worden kleiner, schaarser, stiller. Er komt druk van buitenaf – woningbouw, energietransitie, infrastructuur – die het landschap verandert. En juist daarom hebben we de molen nodig als baken, als getuige, als gids.

Op 13 november hield Erfgoed in Groningen de conferentie *Rust in Ruimte* op Maarhuizen bij Winsum. Tijdens die bijeenkomst onderzochten we hoe rust en ruimte erfgoedwaarden zijn die ons landschap én onze leefkwaliteit bepalen. Het gaat erom te laten zien dat stilte, weidsheid en overzicht net zo goed immaterieel erfgoed zijn als de verhalen en tradities die we doorgeven.

En molens maken daar een wezenlijk onderdeel van uit.

Hoe kunnen jullie molenaars daarin je rol pakken?

- Door onderling meer samen te werken. Maak teams waarbij de één meer technisch werkt, en de ander meer vertelt.

- Door meer communicatiehulpmiddelen te gebruiken: panelen, filmpjes, audiotours die jullie werk uitleggen.
- Door andere vrijwilligers in te zetten, zodat jullie niet altijd zelf het podium op hoeven.
- Door jongeren te verleiden en te inspireren – laat ze helpen, laat ze draaien, laat ze trots zijn.
- En bovenal: door zichtbaar te zijn. Want een molen die gezien wordt, leeft. Een molen die gehoord wordt, beweegt méér dan alleen de wieken.

Beste molenaars, jullie dragen een dubbel ambt! Jullie zijn bewakers van traditie én ambassadeurs van de molen. Maar méér nog: jullie zijn medevormgevers van dat unieke Groninger cultuurlandschap waarin rust en ruimte nog tastbaar zijn.

En die waarde moeten we zichtbaar maken – juist nu.

Durf dus te vertellen. Durf te laten zien wat er schuilgaat achter elk touw, elke klep, elke draai van de wieken. Durf de stilte te laten spreken – niet als iets dat voorbijgaat, maar als iets dat voedt, dat troost, dat richting geeft.

Don Quichot vocht tegen molens omdat hij dacht dat het reuzen waren.

Maar jullie weten beter. Jullie weten dat molens geen vijanden zijn, maar bondgenoten – van de mens, van de natuur, van ons erfgoed. En juist daarom is het aan jullie om dat bondgenootschap zichtbaar te maken.

Laat de deuren openstaan. Laat de wieken draaien voor de mensen. Laat de wind verhalen meedragen – over vakmanschap, over landschap, over trots.

Want een molen die draait, ademt. Een molen die vertelt, leeft. Een molen die deelt, blijft.

Tot slot wil ik jullie vragen:

Denk aan één iemand – een jongere, een buur, een bezoeker – aan wie je dit vak zou willen door-

geven. Nodig die persoon uit, de komende maand. Laat hem of haar de molen ervaren. Want elke nieuwe molenaar begint met één open deur.

Rust en ruimte zijn geen vanzelfsprekende luxe, maar waardevol immaterieel erfgoed dat we samen moeten koesteren. Zolang de wieken draaien, draait ook het verhaal van ons landschap. Laten we ervoor zorgen dat het blijft waaien.

Standerdmolen vesting Bourtagne

Smeren moet je (blijkbaar) leren

Tekst: Sander Boom, molenaar en instructeur in Diever

Beeld: Jelte Oosterhuis

Enige tijd geleden was ik op bezoek bij een molen aan de Friese Waddenkust. Het is een, voor Friesland tenminste, middelgrote molen (gevlucht 19 meter) en een voeghoutenkruierwerk. Voor het kruien is de molen uitgerust met een kruielier met twee slingers en een katrol in de kruikabel. Ik draai zelf op een molen die iets kleiner is dan dat, ook met een kruielier, maar zonder katrol in de kruikabel.

Niet te kruien

De molenaars begroetten mijn beste poging om Fries te spreken met 'Goedemiddag!' in een overduidelijk niet-Fries accent. Toen ik vertelde dat ik ook molenaar ben was het o-zo dunne laagje ijs dat ik bij het bezoeken van een collega ervaar wel gebroken. Uiteraard vroeg

ik terloops of ik in de kap mocht kijken na het opzeilen, en dat mocht. Uit het gesprek was ook al gebleken dat de molen volgens hen niet te kruien was. De huidige vrijwillig molenaar heeft de molen in 2019 overgenomen. De vorige molenaars zeiden ook al dat de molen zwaar kruit. De huidige molenaar accepteerde

het maar, en met een beetje hulp ging het wel.

Smeerervaring

Wat bleek, het kruierwerk werd gesmeerd met lithiumvet, op aanraden van de molenbouwer! Even voelen aan de kruiring, en jawel, die was stroef, ondanks de klodders vet die aan het voeghout hingen. Navraag bij mijn vroegere instructeur leerde mij, dat lithiumvet vloeistoffen bevat, en ja, die drogen nou eenmaal uit. Er waren zo nog een paar dingetjes die hersteld moesten worden. Ik heb dat opgeschreven, na enige tijd afscheid genomen, en ze er veel succes mee gewenst.

Een paar weken later was ik op een zaterdagmiddag weer in de buurt, dus ik ging nogmaals langs bij die bewuste molen. De hartelijke ontvangst van de molenaars was me immers goed bevallen. De eerste vraag van de molenaar bij ons weerzien was: 'mijn collega is in september op vakantie, wil je een van die dagen invallen?'. Mijn antwoord daarop was ja, en op die dag begint de smeervaring.

Bij aankomst op de bewuste vrijwel windloze zaterdag stond de molen op het zuidwesten, het beweginkje in de lucht kwam uit het zuidoosten. De molen een dorp verderop draaide ook een beetje, dus de hoop was niet ijdel dat hij het zou doen. Kettingen en bliksemafleider losgegooid en in de

kap was al gesmeerd, dus er kon gelijk gekruid worden. Met twee personen was het wel te doen alleen werkt dat niet zo fijn. Het ging echter zwaar en na nog geen meter kruien stelde ik voor om naar boven te gaan om het kruiwerk eens te smeren.

Zo gezegd zo gedaan. Er bleek ruim voldoende gesmolten reuzel aanwezig, en ik streek een klein likje vóór de voeghouten en de steunder op de kruiring. Een baantje van 1 á 2 cm over de volle breedte van de kruiring. Vervolgens hebben we de tanden van de kruiwier bijna allemaal een klein likje van dat lithiumvet gegeven, en de munnik er ruim mee ingevet. De lagers van de assen van de kruiwier kregen allemaal een beste scheut olie. En toen...

Met één arm kruien

Om te beginnen ging het nog zwaar. De molen was in dat kwartiertje alweer iets in de nesten gezakt. Maar daarna kon ik de molen met één arm kruien, en zonder hulp van mijn collega ter plaatse. Zo hoort het bij een dergelijke molen!

Mijn advies? Geef het kruiwerk van een voeghouten- of neutenkruier voordat je de draaidag begint even een likje vet mee. Het hoeft echt niet heel grondig te gebeuren, en ook niet met nieuwe reuzel. Als het nog glad is volstaat het. Pak gewoon alles mee waar je goed bij kan, en als er net een neut op een onhan-

dige plek zit, sla je hem gerust over. Die kom je de volgende draaidag wel weer tegen. Ik denk dat dit ook wel geldt voor de verschillende zetelkruiers, maar daar heb ik geen ervaring mee.

Dus lieve collega's, zorg goed voor jezelf. Ik heb de pensioengerechtigde leeftijd nog lang niet bereikt, en ik wil dit werk nog zeker 50 jaar doen. Dat gaat niet zonder een paar emmers vet.

Voor opmerkingen ben ik te bereiken via gsboom@icloud.com.

De gebruikte smeermiddelen:

- Gesmolten reuzel voor de houten delen van het kruiwerk. Mag ook best oud spul zijn, als het maar glad is.
- Lithiumvet (Multi-purpose grease). Het moet goed hechten aan metaal en waterafstotend zijn. Voor glijdende oppervlakten en alles met een smeernipeltje.
- Motorolie 10w30 of dikker, voor verschillende lagers. Het cijfer voor de w geeft de dikte van de olie aan bij lage temperaturen, en je kruiwier wordt niet zo warm als een motor, dus dat is het belangrijkste. Ik zou de hoogste dikte motorolie aanraden die je bij de Action of een soortgelijke goedkope winkel kan vinden.

NIEMAN MOLENBOUW ONDERHOUD • RESTAURATIE

Bezoekadres Wierumerschouwsterweg 17
9774 TE Adorp

Postadres Hoofdweg 156
9617 AL Harkstede
niemanmolenbouw@gmail.com
+31 6 20414397

Wieringa
bouwadvies

**SPECIALIST
IN MOLENS**

Wij helpen u graag met
advies en begeleiding bij
het behoud van uw molen.

Hoofdstraat W-4a
9951 CC Winsum

KRABBENDAM
RESTAURATIEWERKEN

06 543 85 374
info@krabbendamrestauratiewerken.nl

DISCUS
UW HUISDIEREN SPECIAALZAAK
Ekkelkamp

- * Tropische vissen, aquariums en benodigdheden
- * Hengelsport en benodigdheden
- * Vogels, vissen en knaagdieren
- * Hondensport, dierbenodigdheden
- * Diervoerzorging en -apotheek
- * Paarden- en veevoerders
- * Klompen en laarzen

Fa. Ekkelkamp
Rijksstraatweg 135 Haren
tel. 050-535 02 15

Sietse smeert 'm!

Tekst: Johan van Dijk

Beeld: Jelte Oosterhuis

Sietse Pot verzorgt al jaren namens het Gilde van Molenaars, afdeling Groningen, de verkoop van reuzel voor smeerdoeleinden op molens. Naar aanleiding van het ingezonden artikel van Sander Boom is Sietse gevraagd naar zijn ervaringen met het smeren van de diverse onderdelen op de molen. Voor molenaars, molenaars in opleiding en andere technisch geïnteresseerden is onderstaande goed te begrijpen. Mochten er voor mensen die iets minder thuis zijn in de techniek vragen oprijzen, schroom zeker niet om bij een molenaar in de buurt navraag te doen hoe het nou precies zit met dat kruien en smeren!

Ervaren molenaar Sietse

Sietse Pot uit Ten Boer is met recht een ervaren molenaar te noemen. Al meer dan 40 jaar is hij bij zaagmolen Fram in Woltersum betrokken, waarvan inmiddels ruim 35 jaar als gediplomeerd molenaar. Jarenlang was hij lid van de examencommissie van De Hollandsche Molen en ook al vele jaren is hij penningmeester van de afdeling Groningen van het Gilde van Molenaars. In die laatste hoedanigheid nam hij op een gegeven moment de verkoop van reuzel vanuit de afdeling over van Cor Kosmeier. Als er dus iemand is die 'm smeert, dan is het Sietse wel, om het dan maar in de

letterlijke zin van het woord te zeggen! 'Eigenlijk smeert ik alles met reuzel', geeft Sietse aan. De reuzel koopt hij aan via een vetmelterij uit Ter Apelkanaal. Afgelopen jaar heeft Sietse nog 500 kilo aangekocht en hij slaat dit op in de Fram.

De smeerpunten

De Fram is voorzien van een zogenaamd neutenkruiwerk onder de kap. Voor de kenners is het daarbij bijzonder om op te merken dat dit kruiwerk op de Fram geen kuipneuten kent. Sietse: 'Ik smeert de neuten en de kuip zeer regelmatig, en versmeert daar toch al snel zo'n 10 kilo per jaar op. Omdat de kap een beetje last van overkruien heeft, is er altijd wel een plek waar ik ook de kuip goed kan smeren.' Uiteraard smeert hij ook de lagers van de bovenas in de kap, de hals- en de pensteen, met reuzel. De enige plek in de zaagmolen waar reuzel niet wordt gebruikt, betreft de zogenaamde Staufferpotten op de krukas. Hiervoor wordt synthetisch vet gebruikt. 'Eigenlijk gewoon wat voor handen is, zoals bijvoorbeeld kogellageret', licht Sietse toe. Deze lagers en lagerpunten bestaan uit een combinatie van brons en pokhout en zijn in deze samenstelling minder geschikt voor reuzel. De zaagsledes zelf worden dan wel weer met reuzel gesmeerd.

Synthetisch versus natuurlijk

Andere smeermiddelen dan reuzel zou Sietse voor de traditionele lagers in molens niet aanbevelen. 'Groene zeep wordt op den duur hard', legt Sietse uit. 'Andere synthetische smeermiddelen zouden bovendien in de

natuur terecht kunnen komen.' Het is namelijk zo dat een gedeelte van het vet verdwijnt onder invloed van de elementen. Sietse zweert dus bij reuzel, al is het wel zo dat hij het ook wel eens mengt met grafiet om het effect van het smeren te vergroten. Waar sommigen dit in de

zomer doen, kiest Sietse ervoor om dit juist voor de winter om het kruiwerk van een mooi egaal laag vet te voorzien. 'Ik ben ooit begonnen met een zwaar kruiwerk, maar de molen kruit nu als een zonnetje. En je handen blijven er ook lekker zacht van!' besluit hij lachend.

Een nieuw begin voor weidemolen Lutje Meuln te Den Ham

Tekst en beeld: Rob Hoving

Weidemolen Lutje Meuln te Den Ham heeft een bevlogen geschiedenis die begint in Noord-Holland in 1947. Vereniging De Zaansche Molen gaf in dat jaar aan molenmaker Wagemaker te Oostwoud opdracht om een authentiek uitzijnde maar gemoderniseerde weidemolen te bouwen, in een poging om te kunnen concurreren met de gemoderniseerde en zelfredzame stalen watermolentjes.

Hoe het begon

De vele houten weidemolens in Noord-Holland waren particulier eigendom, vaak van boeren, die deze gebruikten als onderbemaling van hun laag gelegen weilanden in een polder.

De weidemolens verdwenen stuk voor stuk omdat deze onderhoudsgevoelig waren en grotendeels met de hand in werking gezet moesten worden wat soms veel tijd kostte. Tijd die de boeren wel anders konden besteden. De metalen ijzeren watermolentjes waren onderhoudsarmer en zelfredzamer waardoor de boeren er minder omkijken naar hadden.

Het doel van De Zaaansche Molen was om de traditionele oudhollandse houten weidemolens in het veld te behouden. Ze wilde boeren ervan overtuigen dat zij hun houten weidemolens niet moesten vervangen door stalen molentjes, die ook wel schrikmolens genoemd werden.

De door Wagemaker gebouwde weidemolen had onder andere een bovenas met kogellagers, een door middel van remkleppen zelfzwichtend wieksysteem en een kruiwerk op rollen. Op 2 juli 1947 werd de molen in dienst gesteld in het bijzijn van veel prominenten, molendeskundigen, autoriteiten en de pers. De molen kreeg een maalvaardige functie naast papiermolen De Schoolmeester te Westzaan.

Tot eind jaren zestig was het molentje werkzaam, daarna raakte het buiten bedrijf en sloeg het verval toe. Nog net op tijd redde Jacob Kaal, molenaar van oliemolen De Zoeker, de restanten van de weidemolen en restaureerde deze tot een maalvaardige traditionele weidemolen. Hij plaatste de weidemolen in 1966 naast molen De Zoeker en het molentje bemaalde hier wederom een laaggelegen stuk land met als werktuig een roerom.

Hoe het verder ging

Lang heeft hij hier niet gestaan want twee jaar later, in 1968, werd De Zoeker wegens oprukkende bebouwing verplaatst naar De Zaanse Schans. De weidemolen verhuisde mee maar werd niet opgebouwd maar opgeslagen in de molen.

Instructeur en molenaar Bernard Dijk kwam met molenaarsleerlingen geregeld op De Zaanse Schans en wist van de opgeslagen weidemolen. Hij kocht deze voor 250 gulden. Zijn vrouw Riek zou gezegd hebben: 'wij gaan toch niet met vakantie, besteed ons vakantiegeld daar maar aan.'

Naast poldermolen De Eolus

Bernard verplaatste met hulp van enkele molenliefhebbers de weidemolen in het Volkswagenbusje naar Den Ham. Dat busje werd vaak gebruikt voor excursies van de Vereniging Vrienden van de Groninger Molens. In Den Ham kreeg de molen in 1972 een plaats naast poldermolen De Eolus.

De complete molen waaide in 1987 in een storm om. De klap werd opgevangen door de windvaan en de roeden, waarbij de schade gelukkig beperkt bleef tot enkel wat kapotte heklatten!

Bernard heeft de weidemolen een aantal keer opgeknapt. De huidige roeden zijn in 1994 door Dijk gemaakt. Om gezondheidsredenen werd het voor Bernard steeds lastiger de weidemolen in goede staat van onderhoud te houden. Bernard overleed in juni 2001. De weidemolen, die toen al aan restauratie toe was, werd door Bernard's vrouw Riek geschonken aan Henk Berends, molenaar van poldermolen De Eendracht in Sebaldeburen, waar de weidemolen veilig werd opgeborgen. Een plan

voor herbouw is er altijd geweest maar het kwam er gewoon niet van.

Restauratie

In het voorjaar van 2022 schonk Henk Berends de weidemolen aan Rob Hoving, molenmaker en de huidige molenaar van De Eolus. De molen werd door Rob flink onder handen genomen en onderging een forse restauratie van bijna drie jaar!

Uitgangspunt bij de restauratie was het zoveel mogelijk behouden en hergebruiken van historische onderdelen. Gelukkig was veel nog herbruikbaar. Denk aan de koker met het zetelkruiswerk en de kruirollen, de stalen bovenas met het bovenwiel, koningspil en de bonkelaar. Ook de windvaan en roeden en delen van het bovenhuis waren bruikbaar. Zelfs de roerom was nog aanwezig, maar niet in gebruik, aangezien de molen (nog) geen maalvaardige functie heeft. Alleen de onder-

toren was verdwenen en moest geheel worden vernieuwd.

Op 5 mei 2025 werd de nieuwe ondertoren als vanouds naast De Eolus geplaatst. Op 16 juni werd met behulp van een kraan het bovenhuis geplaatst en op 23 juni het gevlucht, waarmee de weidemolen weer draaivaardig is.

En we noemen hem Lutje Meuln

Tijdens de restauratie kreeg de weidemolen, die tot dan toe naamloos was en werd aangeduid als 'Weidemolen bij De Eolus', de naam Lutje Meuln. De molen kruit zichzelf in de heersende windrichting met behulp van de windvaan. Bij tijden van weinig wind kunnen er houten borden in plaats van zeilen voor de wieken worden geplaatst om meer wind te kunnen vangen.

De weidemolen draait dagelijks en is te bezichtigen op afspraak of als De Eolus geopend is.

Molengegevens

Adres: Aduarderdiep 3

Functie: voorheen poldermolen

Type: weidemolen

Bouwjaar: 1947/1966/2025

Verplaatst: 1972

Ten Bruggencatennummer: 16878

Eigenaar: Rob Hoving

Adres: Aduarderdiep 3, 9833 TG Den Ham

robhoving4@hotmail.com

06-40795109

Links:

Molendatabase Groninger molens:

<https://www.molendatabase.nl/molens/ten-bruggencate-nr-16878>

<https://groningermolens.nl>

Allemolens:

<https://zoeken.allemolens.nl/tenbruggencatennummer/16878>

Ander molennieuws

De Jonge Hendrik wint spannende VriendenLoterij Molenprijs 2025

Molen De Jonge Hendrik in Den Andel heeft de VriendenLoterij Molenprijs 2025 gewonnen. Nicole Bakker, directeur-bestuurder van De Hollandsche Molen, maakte dit op 26 oktober bekend tijdens het Molenfestival in het Nederlands Openluchtmuseum in Arnhem. Het verschil met de concurrentie was in de 15-jarige geschiedenis van de Molenprijs zelden zo klein. De vrijwilligers van de winnaar verzamelden in de stempriode van 10 september tot en met 5 oktober 5.060 stemmen en dat bleek nipt genoeg voor de winst. De zege levert De Jonge Hendrik € 50.000 op plus het aantal stemmen in euro's. Dat betekent € 55.060 waarmee sanitaire voorzieningen kunnen worden aangebracht die nu nog volledig ontbreken, zoals een aansluiting op riolering en waterleiding, toilet en wasgelegenheid. Hansmaarten Bolle, voorzitter en secretaris van Molenstichting Winsum, eigenaar van De Jonge Hendrik: 'We zijn verrast en overdonderd. Zeker toen we zagen wat de andere genomineerden allemaal hadden gedaan. Ontzettend fijn dat we nu meer gasten kunnen verwelkomen en

toegankelijk hart van het dorp kunnen zijn.'

Burgerwacht uit Groningen tijdens Prinsjesdag 2025

Willy Baas

16 september was een bijzondere dag voor Molenstichting Midden- en Oost-Groningen (MsMOG). De stichting was uitgenodigd om deel uit te maken van de burgerdelegatie van de provincie Groningen voor Prinsjesdag 2025. De hele delegatie bestond uit zes leden van Zangzaad, acht damesvoetbalsters van de Knickerbockers en 23 MsMOG-ers.

Op 8 september was er al een 'voorbepreking' geweest in het Provinciehuis in Groningen met vooral regels wat we niét mochten doen. Maar óók de boodschap 'geniet van deze dag!' Dus op Prinsjesdag om half zeven verzamelen op het Transfeerium Hoogkerk met een ontbijt met koffie en thee tijdens de busrit naar Den Haag. Ontvangst met koffie en koek in het Provinciehuis van Zuid-Holland door de Commissaris van de Koning in Zuid-Holland Wouter Kolff en Commissaris van de Koning in Groningen René Paas.

Na een oefenrondje (in de pas, twee aan twee, op armlengte afstand van je voorganger) op weg naar het Lange Voorhout. Hier opgesteld in een rij, links en rechts van de laan, precies tegenover diegene naast wie

je had gelopen, met de hakken op een op de grond gespannen draad, wederom op armlengte van je buurman. Zo hebben we uren gestaan, op de been gehouden door water, druivensuiker en een stroopwafel. We hadden geluk met het weer, we hebben wel buitjes gehad maar zijn niet verregend.

De stoet kwam vlak voor onze neuzen langs. Veel paarden, veel amazones, veel militairvertoon, alles goed verzorgd en blinkend gepoetst. Wij stonden echt eerste rang. De troonrede was op een groot scherm te volgen, na afloop kwam de hele ceremoniële stoet in omgekeerde volgorde weer voor onze voeten langs. Wij, in het gelid, lopend terug naar het Provinciehuis, waar ons een uitgebreide en uitstekend verzorgde

(late) lunch wachtte. Om half vier werd de bus voorgereden. Na een voorspoedige terugreis stonden we om half zeven weer op het Transferium in Hoogkerk, van waar ieder zijns weegs ging.

Voor herhaling vatbaar, maar voor die herhaling moeten we nog 12 jaar geduld oefenen. Pas dan is de provincie Groningen weer aan de beurt voor het organiseren van de burgerdelegatie voor Prinsjesdag. Het was een vermoeiende, zeer geslaagde maar zeker ook indrukwekkende dag.

Groninger Wind

Op 9 oktober vond de derde editie van Groninger Wind plaats. Nadat eerder in de gemeenten Het Hogeland en het Westerkwartier de locatie voor

de bijeenkomst werd gevonden, was deze keer gekozen voor het Oldambt en wel in Museum Slag bij Heiligerlee. Na een toelichting door een medewerker van het museum over de verbouwing en vernieuwing (waarbij het Klokengieterijmuseum en Museum Slag bij Heiligerlee in één gebouw verder gaan in de voormalige klokengieterij), was het podium voor Derwin Schorren, historicus en onafhankelijk raadgever van Erfgoed in Groningen. Als initiatiefnemer van de conferentie Rust in Ruimte, hield hij een pleidooi voor de molen als belangrijke waarde in het landschap van de provincie Groningen. Na Derwin nam Luuk van Term, hoofd communicatie van de Vereniging De Hollandse Molen, het woord. De kern van zijn verhaal was dat communicatie in allerlei vormen, en ook zeker een professionele benadering daarvan, onontbeerlijk is voor de toekomst van molens. In de zaal ontstond daardoor een interessante discussie. In het tweede gedeelte konden de circa 40 deelnemers een kijkje nemen in de beide musea, de weer draaiende molen Edens in Winschoten bewonderen en een kijkje nemen bij de molmakerswerkplaats van Molema in Heiligerlee, alwaar de kleine molen Oldambt ook draaiende te bewonderen was. Tijdens de afsluitende borrel werd veel nagepraat en teruggekeken op een succesvolle en inspirerende middag.

Feestelijke her- ingebruikname molen Fortuna Noordhorn

Op 29 oktober 2025 verrichtte wethouder Bé Schollema van de gemeente Westerkwartier de heropening van koren- en pelmolen Fortuna in Noordhorn. In de zomer van 2023 brak plotseling de as van de molen. Daarna volgde een proces van restauratie door Jellema Molensbouw V.O.F. uit Burdaard met de feestelijke her-ingebruikname van de Fortuna als slotstuk.

Voor Klaas Hekker, op 3 oktober exact veertig jaar als molenaar aan deze molen verbonden, een extra feestelijke dag, zeker omdat hij tijdens de asbreuk in de molen aan het werk was. Klaas' jubileum ging ondertussen ook niet ongemerkt voorbij. Zijn twee collega-molenaars, André Bood en Eric Leegte, hadden een oorkonde voor veertig jaar molenaarsschap en een miniatuurversie van de Molen Fortuna geregeld.

Van de opening heeft de Gemeente Westerkwartier een filmpje laten maken:

www.westerkwartier.nl/molens-fortuna-in-noordhorn-draait-weer

Molenvisie Erfgoed in Groningen

Johan van Dijk

Vanuit het Platform Moleneigenaren, dat halfjaarlijks door Erfgoed in Groningen wordt georganiseerd, is het initiatief genomen tot het opstellen van een

Groninger Molenvisie. Binnen een werkgroep bestaande uit diverse vertegenwoordigers van de moleneigenaren, het Gilde van Molenaars afdeling Groningen en Erfgoed in Groningen, wordt gewerkt aan de totstandkoming van deze visie. De verwachting is dat de definitieve visie in het (vroege) voorjaar van 2026 wordt gepresenteerd.

Afscheid Grieto de Vries

Bert Steenhuizen

Op vrijdag 19 september 2025 nam Grieto de Vries afscheid van de Molenstichting Midden- en Oost-Groningen (MsMOG). In een relatief klein gezelschap werd, tijdens een lunch, Grieto in het zonnetje gezet. Een afnemende gezondheid heeft Grieto doen besluiten te stoppen als molenaar. Na een welkomstwoord door de voorzitter Reint Huizenga werd door Nicole Bakker, directeur-bestuurder van De Hollandsche Molen en Johan

van Dijk, voorzitter commissie Erkenningen van De Hollandsche Molen, een oorkonde aan Grieto uitgereikt vanwege zijn inzet en verdiensten voor de oude culturele molens, het behoud ervan en het ambacht van molenaar. Tevens waren aanwezig Roeli Broekhuis, directeur Erfgoed in Groningen, enige huidige en oud-bestuursleden en zijn collega's van Stel's Meuln te Harkstede die Grieto een ludiek cadeau overhandigden. Grieto de Vries was (is) een autoriteit op cultureel molengebied en bekend in de hele provincie Groningen en ook daarbuiten. Sterker nog, zelfs in Duitsland (het gebied Bunde/Weener/Leer en ten noorden daarvan) kent men hem ook en zijn er wel eens ontmoetingen georganiseerd. En zoals voorzitter Reint Huizenga zegt: 'Overal waar ik als bestuurslid en voorzitter van de MsMOG kwam en nog kom kent men Grieto de Vries.'

Molenonderhoud

Roedevervanging Gemeente Oldambt

Door: Sjoerd van Soelen, molenaar en adviseur monumenten bij Stichting Monumentenwacht Groningen

Molen Edens Winschoten

In 2023 liet de gemeente Oldambt de roeden van molen Edens inspecteren. Tijdens die controle kwam aan het licht dat de stuiklassen bij de askop niet voldeden aan de gehanteerde norm. Molen Edens kwam tot stilstand en door omstandigheden stopte ook het verdere proces. Na enige tijd maakten de molenaars, eerst voorzichtig, maar later steeds nadrukkelijker hun zorgen kenbaar. De gemeente schakelde daarop de Monumentenwacht Groningen in om Molen Edens weer draaivaardig te maken én om de overige molens in haar bezit te controleren. Tijdens de inspecties blijkt dat het probleem niet alleen aan de constructie van de roeden ligt: ook de zogenaamde 'papiermolen' wordt zichtbaar. Er is geen norm of richtlijn, er is weinig tot geen documentatie over de constructie van de roeden beschikbaar en recente informatie is vaak incompleet.

Er wordt besloten alle roeden te onderzoeken met *Time of Flight*

Diffraction (ToFD), daarnaast worden de plaatdikten gemeten en de metaalsoort vastgesteld. Ook wordt een afwegingskader opgesteld om te bepalen of herstel of vervanging de beste optie is. Het resultaat van het inspectieonderzoek is niet één maar vier stilstaande molens (er wordt zelfs een scheur gevonden). Het advies is om de roeden te vervangen. Het gaat om vier sets roeden, een kostbare operatie, zeker omdat de gemeente als overheidsorgaan geen beroep kan doen op de Groningse restauratiesubsidie (GRRG). Het valt dan ook te prijzen dat de gemeenteraad budget voor haar molens vrijmaakt.

Omdat de kosten aanzienlijk zijn, moet het werk aan Molen Edens worden aanbesteed. Om de offertes van verschillende molenbouwers goed te kunnen vergelijken, wordt een duidelijke en bruikbare werksomschrijving opgesteld. Dit gebeurt door de kennis van molenbouwers, molenaars, werktuigbouwkundigen en lassers te bundelen. Ook het rapport *Roeden onder controle* van De Hollandsche Molen vormt hierbij een waardevol naslagwerk.

Daarnaast wordt een aantal flankerende werkzaamheden

in de aanbesteding opgenomen. Zo blijkt bijvoorbeeld uit eerdere onderhoudsrapporten dat de windpeluw door rot is aangetast. De vervanging van de roeden biedt een uitgelezen kans om ook de peluw te vernieuwen.

Keuzes uit het verleden

Doordat het proces helaas wat langer duurt, ontstaat er ook ruimte om keuzes uit het verleden tegen het licht te houden. In de jaren zestig zijn de zelfzwichting en het van Busselstroomlijnprofiel weggehaald bij de restauratie. Vanuit cultuurhistorisch oogpunt kan men hier nu vraagtekens bij zetten. Er wordt besloten het nu aanwezige oudhollandse gevlucht te handhaven. De molen wordt tegenwoordig voornamelijk als lesmolen gebruikt. Op molen Berg, even verderop in Winschoten, bleef de zelfzwichting in de jaren zestig wel behouden. Het schilderwerk is nu wel anders ingestoken. Hout van een hogere duurzaamheidsklasse kan jarenlang onbehandeld blijven, zolang het maar kan drogen. Bij

schilderwerk is, naast een mooi kleurtje, het belangrijkste doel het conserveren van het hout en zo de levensduur te verlengen.

Bij kozijnen werkt dit goed, maar bij molengevluchten is dat anders. Het gevlucht vervormt onder winddruk meer dan de verfsystemen kunnen volgen. Hierdoor trekken naden open en kan water in het hout trekken. Eenmaal achter het verfsysteem kan het vocht er niet goed meer uit, met houtrot tot gevolg. In de praktijk leidt dit er bij veel molens toe dat de levensduur van

geschilderde houten onderdelen lager is dan die van onbehandelde onderdelen. Uit de reactie van de molenaars 'dan krijgt Oomkes toch nog gelijk' blijkt dat deze praktijkkennis al jaren onder de molenaars bekend is.

Eénmaal aanbesteed verloopt het proces steeds vlotter. Zodra de constructeur akkoord geeft en de omgevingsvergunning is verleend, kan het werk in de loods van start. Bij de tussenoplevering zijn de lussen van de nieuwe roeden al gekeurd, de staalcertificaten aan de tekeningen toegevoegd en wordt de verfsysteemdikte gecontroleerd. De nieuwe peluw wordt geplaatst en op Open Monumentendag 2025 draaide Molen Edens weer trots boven de Run van Winschoten.

Molen Edens en haar molenaars hebben qua doorlooptijd enig leergeld moeten betalen. De opgedane ervaring en de opgezette processtructuur komen echter Molen Dijkstra ten goede. Hier verliep het voorwerk veel sneller en kon direct aan de nieuwe roeden worden begonnen zodra de werkplaats beschikbaar was.

Doordat de Red Ceder-fokken van Dijkstra in het verleden niet zijn geschilderd, zijn ze nog in goede staat en kunnen ze worden hergebruikt voor de nieuwe roeden. Anders dan bij Edens worden de roeden en het zwichtwerk nu gestraald en

gespoten. Dit zorgt voor een betere hechting en dekking van het verfsysteem, met minder onderhoudsbeurten als gevolg.

Koren- en pelmolen Dijkstra Winschoten

Ook bij Molen Dijkstra biedt de gedwongen vervanging van de roeden een natuurlijk moment om andere problemen aan te pakken. Zo veroorzaakt een gebroken voeghout, ondanks eerder getroffen maatregelen, een doorbuiging van de kap. Uiteindelijk komen de molens op deze manier sterker en beter uit de stilstand tevoorschijn.

De roeden van molen Dijkstra zijn inmiddels gestreken en de nieuwe roeden zijn in uitvoer. De (niet geschilderde) houten fokken kunnen en zullen worden hergebruikt.

Ook de voeghouten worden, in verband met een breuk, vervangen. Ten behoeve van de vervanging is de kap op 3 december naar molenmakersbedrijf Molema in Heiligerlee gebracht. De planning is dat molen Dijkstra met de Nationale Molendag 2026 (9 mei) weer draait.

Molens Udemas en Berg wachten op dit moment hun beurt af.

Nieuws van de werkgroep molenroeden

Door: Mireille de Jong, project-leider Erfgoed in Groningen

Dit jaar ging de werkgroep Molenroeden, ingesteld door het

platform Moleneigenaren, aan de slag. Doel was om molen-eigenaren te ondersteunen in hun rol als opdrachtgever door hen handvatten te bieden voor aanschaf, gebruik en onderhoud van roeden. Eerder was gebleken dat verbeteringen op die gebieden een positief effect hebben op de kwaliteit en levensduur van roeden, maar dat de benodigde kennis nog niet altijd wordt benut. Het idee is dat een deskundig opdrachtgever hierin een sleutelrol kan spelen die doorwerkt in de hele keten van productie tot inspectie en molenaar.

De werkgroep leverde een basisverhaal op met de beschikbare kennis en actuele inzichten over productie, aanschaf, gebruik en onderhoud van roeden. Dit kennisdocument is besproken met zowel het platform Moleneigenaren als met De Hollandse Molen (DHM). Als snel was duidelijk dat een landelijke aanpak, onder regie van DHM, het beste zou zijn.

DHM begint met het stimuleren van de kwaliteit van het productieproces van nieuwe roeden, door hiervoor een procesrichtlijn te ontwerpen. Deze procesrichtlijn benoemt de onderwerpen waarover idealiter alle bij de productie en aanschaf betrokken partijen gezamenlijke besluiten nemen. Alle onderwerpen krijgen een handzame toelichting. De komende periode legt DHM de

procesrichtlijn voor aan andere partijen in het land. Daarna komt hij beschikbaar via de website van DHM. Verder heeft DHM het voornemen om een procesrichtlijn te ontwikkelen voor het gebruik van roeden. De roedenwerkgroep heeft daartoe al een voorstel uitgewerkt. Tenslotte is met DHM besproken of je niet ook jongere roeden zou moeten doormeten. Want hoe weet je of deze deugdelijk zijn afgeleverd? En met welke methode zou je dat moeten doen? DHM vindt het in deze belangrijk om eigenaren op de RoeRie te wijzen en landelijke kennis en ervaring onder de aandacht te brengen. Zo is men in Zeeland bezig de kwaliteit van alle roeden te inventariseren met een TOFD-meting, met een

daaraan verbonden classificering in kleurcodes.

Het komend jaar wil de werkgroep molenroeden zijn kennisdocument bespreken met andere 'stakeholders' in Groningen, zoals molenadviseurs en molenbouwers.

In de praktijk blijkt het document al goed te werken in de gespreksvoering over concrete gevallen. Wie een roedencasus in Groningen wil melden, kan een mail sturen naar info@erfgoedgroningen.nl

De werkgroep bestaat uit:

- Paul Casteleijn, technisch adviseur, molenaar, vrijwillig adviseur Erfgoed in Groningen
- Ids van der Honing, Molienstichting Winsum – eigenaar, molenaar

- Johan Klunder, Gemeente Westerwolde – eigenaar, bouwkundig medewerker
- Nicolaas Nijhof, particulier eigenaar, molenaar
- Johan van Dijk, Adviseur Erfgoed in Groningen, voorzitter Gilde van Molenaars Groningen, molenaar
- Mireille de Jong, projectleider Erfgoed in Groningen

De volgende bijdrage is van Wieringa bouwadvies te Winsum.

Onderhoud uitgevoerd vanaf 16 juli 2025

Stichting De Groninger Poldermolens

- *De Palen te Westerwijtwerd*
Het taatslager van de koningsspil is hersteld; de taats is afgedraaid en de lagerbus met brik zijn vervangen.
- *'t Witte Lam te Zuidwolde*
Het steenbord, steenbed en de zwaarden zijn vervangen, het pothok is hersteld en de vang is afgesteld.
- *Zilvermeeuw te Onderdendam*
De buitenroede is vervangen tezamen met delen van de ophekkings. De busselneuzen met remkleppen zijn hersteld en herplaatst. De lageringen van Zelfzwichterkleppen zijn hersteld.
- *Meervogel te Hoeksmeer*
Ter plaatse van de beschadigingen aan de rietbedekking van de kap is het riet bijge-stopt.

- *Eendracht te Sebaldeburen*
De buitenroede is gestreken en wordt vervangen. De binnenroede is afgehekt en alle onderdelen worden hersteld en geschilderd voor deze herplaatst worden.
- *Hilmahuistermolen te Visvliet*
De korte spruit is vervangen tezamen met de korte schoren. Het achterkeuvelens is vernieuwd. De voeghoutkoppes zijn geconserveerd en bij de voeghoutkop aan de weerszijde is een nieuw stuk ingezet met nieuwe zwaluwstaartverbinding. De aftimmering van het gehele achterkeuvelens is vervangen. De bezaan is aan het uiteinde hersteld en voorzien van een nieuw flenswiel.
- *Zuidwendinger te Groningen*
Een gebroken ruit in het achterkeuvelens is vervangen.

- *Zwakkenburger te Niezijl*
De vijzel is afgesteld en over het waterloopdek is gaas aangebracht.
- *Wilhelmina te Groningen*
Diverse bevestigingen tussen de loopplaten en hekstocken zijn hersteld.

Het Groninger Landschap

- *Ceres te Spijk*
Er zijn herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan de staartconstructie. De lange schoren zijn bij de verbinding met de staartbalk hersteld, het onderste deel is vervangen, voorzien van een liplas. Één korte schoor is vervangen. Er is onderhoud uitgevoerd aan het gaande werk, de springbeugel is afgesteld en de zelfzwichting is gecontroleerd.
- *Bovenrijge te Ten Boer*
Er zijn schilderwerkzaamheden uitgevoerd aan de staart-

constructie, het tussenachtkant en de houten bekleding van het bovenachtkant.

- *Zeldenrust te Westerwijtwerd*
Het metsel- en voegwerk boven de toegangsdeur is hersteld.
- *De Lelie te Eenrum*
In het kader van de GRRG-restauratie is de nieuwe buitenroede gestoken, de roede wordt weer opgehekt.
- *De Hoop Middelstum*
Er is schilderwerk uitgevoerd aan het stellinghek, kozijnen en kistramen ter hoogte van de stellingzolder. De staartconstructie is gereinigd en deels geschilderd.

Molenstichting Midden- en Oost-Groningen

- *Groote Poldermolen te Slochteren*
Schilderwerkzaamheden uitgevoerd bij het achterkeu-

velens, de staartconstructie, kistraam en de kruipalen.

- *Entreprise te Kolham*
De scharnieren van de baanderdeuren zijn hersteld. Een deel van een kinderbalk is vervangen.
Er is een nieuwe bezethaak geleverd.
- *Fraylemamolen te Slochteren*
Schilderwerkzaamheden zijn uitgevoerd bij het voorkeuvelens en het gevlucht.
- *Windlust te Overschild*
Werkzaamheden aan de Bronsmotor uitgevoerd, waaronder het ingieten en voorbewerken van twee krukaslagers en één drijfstanglager.
- *De Noordstar te Noordbroek*
Schilderwerkzaamheden zijn uitgevoerd aan vier houten en drie gietijzeren raamwerken, gebroken beglazing is

vervangen. Herstelwerkzaamheden zijn uitgevoerd bij een legeringsbalk. handgrepen zijn geplaatst op het voorwulf. Ontbrekende muurbeugels zijn geplaatst bij de schoren

- *De Noordermolen te Noordbroek*
Drie knuppelstroppen zijn geplaatst bij de koningsspil.

Molenstichting Winsum

- *De Meeuw te Garnwerd*
Er is schilderwerk uitgevoerd aan de stellingconstructie, staartconstructie en achterkant kap.
In het kader van de GRRG-restauratie zijn diverse werkzaamheden uitgevoerd: De roostervloer in de kap is vernieuwd, de regenkraag van de stelling wordt momenteel hersteld, de buitensluiting van de stelling is vernieuwd, diverse stellingliggers zijn vernieuwd, enkele stelling-schoren en schrankschoren zijn vernieuwd en de kap is voorzien van een spannerconstructie om het doorbui-gen van de voeghouten te voorkomen.
- *De Vriendschap te Winsum*
Er is onderhoud uitgevoerd aan de rietbedekking van het bovenachtkant en de kap.
- *Joeswert te Feerwerd*
Er is schilderwerk uitgevoerd aan de staartconstructie en achterkant kap. Er zijn afstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het gaande werk.

MOLENSTEENMAKERIJ

HANS
TITULAER

voorheen
HEINRICH VAN HEES

Alle soorten molenstenen, scherpdienst, afstellen,
maaltechnisch advies.
Onderhoud aan oliestenen en pelstenen.
Restauratie van stenen en maalstoelen.
Kweernen, wrijfstenen, demo-steen-tjes.
Kneus- en scherphamers.

www.molenstenen.nl

Werkplaats: Eendenpoelseweg 6a, 6581 AB Malden, Nederland
Tel.: 0031 (0)24 696 36 54 / 0031 (0)6 53 66 76 86
E-mail: molensteenmakerij@planet.nl

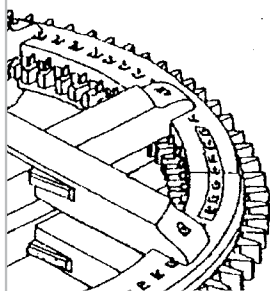
Mulder Pot - Kropswolde
Molenwinkel en Webshop

Broodmeel | Bakmengen | Bakbenodigdheden
www.molenumulderpot.com

Aannemers-Restauratie &
Molenmakersbedrijf
Molema
V.O.F.

Provincialeweg 4a, 9677 TW Heiligerlee. +0031(0)597 - 591660
info@molemavof.nl www.molemavof.nl

**Het Groninger
Landschap**

Steun de molens van Het Groninger Landschap
Word Beschermmer

www.groningerlandschap.nl/beschermmer of bel (050) 313 59 01

Gemeente Het Hogeland

- *Molen Eva te Usquert*
Er zijn herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan de bali van de stelling, het tussenachtkant en de regenkraag. De stellingconstructie en het tussenachtkant zijn geschilderd.
- *Grote Geert te Kantens*
Er is schilderwerk uitgevoerd aan het tussenachtkant, de stellingdeuren, kozijnen en ramen, de staartconstructie en de achterkant van de kap.
- *Windlust te Zandeweer*
Er is schilderwerk uitgevoerd aan het tussenachtkant, het stellinghek, de stellingdeuren, de staartconstructie en de achterkant van de kap. Er zijn herstelwerkzaamheden uitgevoerd aan het stellinghek en de rechter lange schoor is vervangen.

Molenstichting Onderdendam

- *Hunsingo te Onderdendam*
Onderhoudswerkzaamheden zijn uitgevoerd aan het maalkoppel, de steenkraan en het gaande werk.

Gemeente Groningen

- *De Korenschoof te Noordlaren*
Er zijn schilderwerkzaamheden uitgevoerd aan de stellingconstructie, stellinghek, staartconstructie, achterkant en voorkant kap, kroonlijst, kozijnen, (kist)ramen en deuren.

Uit de Groninger molenwereld

Gildenieuws van de afdeling Groningen van het Gilde van Molenaars

Examens

Niet minder dan vijf leden van de afdeling Groningen van het Gilde behaalden hun getuigschrift molenaar bij de najaarsexamens van de examencommissie van De Hollandsche Molen. Mirjam Aalfs uit Roden slaagde op 4 september op de Molen van Makkum in Beilen. Op 16 oktober legden Thijs Noot uit Winneweer, Jeroen Padmos uit Groningen, Jan Hielema uit Loppersum en Rento Klunder uit Groningen met goed gevolg hun examen af op molen De Hoop in Middelstum. Wij wensen de nieuwe molenaars heel veel draai- en maalplezier!

In december doen vier kandidaten toelatingsexamen op de Fortuna in Noordhorn.

Uit het Groninger Molenarchief

Tekst en beeld: Frank Houwaard

De kasboeken van Muda

In de collectie van het Groninger Molenarchief vinden we een aantal kasboeken van koren- en pelmolen De Jonge Hendrik in Den Anel. In deze boeken, uit de jaren 1949-1969, hielden de molenaars bij wat er voor hun klanten werd gemalen ('1/2 mud voor f 0,40') en gebroken ('2 mud voor f 1'). En ook wat ze kochten (bijvoorbeeld molen-smeer of een hooivork) en verkochten (bijvoorbeeld een kalf...). Interessant studiemateriaal om nader door te dringen tot de bedrijfsvoering van een van de laatste beroepsmolenaarsbedrijven in de provincie, deze oude en soms bijna uit elkaar vallende kasboeken.

Eigenaar en molenaar van De Jonge Hendrik waren in die jaren Jan Alje Muda, die de molen in 1932 had gekocht, en zijn zoon Tiddo Klaas Muda, die het bedrijf in 1963 van zijn vader overnam. Hun ambachtelijk bedrijf legde zich vooral toe op het pellen van gerst waar, zoals bekend, veel molens in de provincie zich eeuwenlang mee bezig gehouden hebben. Een vetpot was het niet voor de Muda's, maar ze konden zich lange tijd staande houden.

Tiddo Muda staat alom bekend als de laatste beroeps-pelmolenaar in Groningen - in 1980 droeg hij zijn bedrijf over aan anderen (Theo Asselman, opgevolgd door Wiebe Postma), maar hij bleef nog vele jaren meehelpen op de molen. Velen in de Groninger molenwereld hebben nog altijd levendige herinneringen aan deze markante molenaar met zijn eeuwige sigaret, die in augustus 1986 op zeventigjarige leeftijd overleed. De Jonge Hendrik maakte de volgende decennia moeilijke jaren door, maar werd uiteindelijk grondig hersteld en is

nu weer functioneel en levend erfgoed, met twee (vrouwelijke) molenaars aan het roer. En met de onlangs gewonnen VriendenLoterij Molenprijs kan het alleen maar beter worden...

